

Скляні губки

Леонід Шиян

— Ти обіцяв... — сказав син.

— Скляну губку... Пам'ятаєш? Ти казав: вони живуть глибоко-глибоко, на самому дні океану. Ти обіцяв мені...

* * *

Борис любив стару верф... Любив той неспокій, що вирував тут од раннього ранку й до пізнього вечора, любив спалахи електрозварки і журавлині шиї підйомних кранів. Звідси рушали в плавання новонароджені кораблі. Звідси стартуватиме і його мрія...

Поки що все йшло за планом. Борис міг бути спокійний. Міг... якби не та несподівана зустріч...

Це сталося кілька днів тому, коли він і Сашко Кольцов спустилися в батискафі на глибину три тисячі метрів. Вони вже збиралися підніматись, як раптом Борис побачив оте виблискуюче щось... Воно промчало повз ілюмінатор — величезне, пласке, мов тінь, — і ззаду повис вогняний шлейф. Потім усе зникло.

Він встиг лише вигукнути: "Сашко! Мерщій!" Та було вже пізно.

Тепер він відчував себе сліпим. Безпорадно озирався у темряві. Ждав відповіді, а її не було...

У пам'яті лишився ніби опік. І звав якийсь голос — тихий, упевнений...

Борис мимоволі зітхнув, провів рукою по обшивці. Ось його надія. Корабель... Його недоспані ночі, змучений, палаючий мозок. І потім, як світанок, — близька радість... А головне — попереду.

Скоріше б спуск. Залишилися дрібниці, два-три дні роботи.

Він уже бачив себе в океані. Не поплавцем на прив'язі. Не випадковим гостем, змушеним раз у раз підніматися до поверхні. Наче черепаха за ковтком повітря. Ні, він бачив себе мешканцем океану — вільним, стрімливим, нестримним. Таким, як дельфіни, як риби...

Догоряв вересень. Сонце було в павутинні. І золотилася, уся в жовтих кленах, набережна, золотилося судно, схоже на підводний човен-малятко... І червоніла смага на обличчях монтажників.

А далі — на повні груди дихав океан. Звідти дув вітер.

Борис перевів погляд. За доком височіли корпуси Інституту біоніки. Тут працювали конструктори й біологи. Тут техніка навчалась у природи.

В думці він перебіг очима табличку "Відділ реактивного руху", поволі відчинив двері...

Половину приміщення займав басейн. Його було розділено щитами на кілька відсіків. У зеленавій воді, наче білі привиди, погойдувались медузи.

Одну з них щось потривожило. Тієї ж миті драглисте тіло стиснулось. Поштовх — і медуза ковзнула вниз. Крізь прозору перегородку блимнула на неї оком каракатиця...

У вікна широкими смугами падало світло. Сонячні зайчики стрибнули на столи, прилади, моделі. От спалахнуло його судно. Погасло. Мабуть, набігла хмаринка.

В кутку хтось схилився над акумулятором. Картата сорочка, гострі, худі лопатки, волосся йоржиком.

"Сашко..."

* * *

За вікном у сутінках кружляло листя. Вітер зривав його з старого клена, кидав у шибки, а воно шепотіло: не треба... не треба...

Жовтий лист залетів у лабораторію і ліг Борисові на плече.

Вони були вдвох — Борис і Кольцов. Треба було перевірити силову установку. Востаннє.

А пам'ятаєш, Сашко?... Навесні... Установка примусила скоротитися м'яз... І ми стояли розгублені, ще не вірячи... Та штучний м'яз скоротився знов. І ти випнув колесом груди й тричі прокукурівав. А потім вигукнув, розмахуючи руками: "Це ж начебто серце!.. Краще за моє, невралгічне... Борько, віддай! Ти собі зробиш інше..."

Зробиш... Ніби його це не обходило. Скаже ж таке... Адже це Сашко запропонував — силова установка на зразок мітохондрій. Так, так, на зразок тих овальних тілець, які є в кожній живій клітині — і наче дивні хімічні фабрики перетворюють енергію поживних речовин в енергію, що скорочує м'яз.

Сашко радів із своєї ідеї, мов хлопчисько.

"Хлопчисько. Хлоп'яцтво..." Хто це сказав? Ніби вдарили батоном... А-а, це на вченій раді. Маленький гнилозубий стариган. Як він бризкав слиною. "Що я чую? Яка нісенітниця! І мене хочуть запевнити, що таке судно — цей... цей м'яз буде плавати?! "Біологічний двигун..." Пробачте... е-е... товаришу Коваль, але казки подобаються тільки. дітям".

його скрипучого голосу Борис не забув і досі...

Суша крейда кришилася в пальцях, сипалася на рукава... А він схвильовано, розгонисто креслив основні вузли корабля, м'язові тяжі... І — розрахунки, розрахунки...

На дошці вимальовувалось довге торпедоподібне тіло. Воно скидалось на кальмара. І не дивно. Адже саме глибоководний кальмар послужив прообразом судна. Це була жива модель.

"На яке пальне ви розраховуєте?" — запитали з першого ряду.

І він відповідав. Може, трохи плутано, забуваючи про деталі, але йому здавалося, що його зрозуміють. Мусять зрозуміти.

Ні, ніяких запасів пального. Вони не потрібні в морі. За пальне правитиме біомаса — риби, молюски, планктон. Судно має гнучкі пластмасові щупальця. Так, фотоелементи, чутливі рецептори... Здобич перетравлюється у спеціальному апараті. Це неважко, хіміки знають.

Енергія?... Фосфорорганічні сполуки... акумулюються в силовій установці. Вона примушує скорочуватись м'язи... Так, з полімерів. У кілька шарів. Вони утворюють ніби каркас суднл...

Він хотів ще сказати про нервові стовбури, але раптом помітив у кутку Сашка і затнувся.

Кольцов сидів біля стіни блідий, готовий до бою. І, як ніколи, войовничо стирчав на голові в нього йоржик...

— Ти пам'ятаєш, Сашко?.. На вченій раді?..

Кольцов випростався, стомлено усміхнувся.

— Пам'ятаю... Я все пам'ятаю, Борисе. І, задумливий, повернувся до вікна:

— Які сьогодні яскраві зорі!..

Зорі зазирали у вікно. Осінні зорі... чисті, холодні...

* * *

Синій колір дедалі густішав. Спочатку все навколо було блакитне, світле. А тепер — синява. І вже вгадувався внизу таємничий, сліпий морок.

"Я ждатиму тебе, — сказав на прощання син. — Тільки не забудь про скляні губки".

Борис мовчки дивився в ілюмінатор.

Що ж, усе скінчилося непогано. Хоч він доволі спочатку понервував. Неспокійний ранок, чекання... Спуск мало не відклали. Адже Кольцов, який мав плисти разом з ним, несподівано захворів. Шкода Сашка... Знов у нього щось із серцем...

Сріблястий "Кальмар" беззвучно линув униз. Все глибше... глибше. Ритмічно стискалися велетенські м'язи, і Борис майже фізично відчував, як всмоктується в отвори вода.

Йому здалося, що він повернувся звідкись здалеку. Там, нагорі, — це тимчасово. Океан ждав його завжди... І в грудях підіймалась невиразна радість.

Червона стрілка глибиноміра повільно повзла по шкалі. Дві тисячі шістсот... дві тисячі сімсот...

Зовсім поруч спалахнуло щось рожеве, стрімко понеслося вниз — і згасло. Наче покотилася зірка. Потім замерехтіли фіолетові вогники. Хтось ніс крихітні факели.

"Креветки", — впізнав Борис, напружено вдивляючись у темряву.

Він простяг руку, щоб увімкнути прожектор, і не встиг... Тісну каюту раптом затопило примарне голубувате світло. Борис різко повернувся до ілюмінатора і заціпенів. Ось воно... Це мало статися. Він недаремно чекав. З того дня, коли спускався з Кольцовим у батискафі...

Попереду рухалась темна величезна маса. Наче ранкова роса, мерехтіли на ній численні голубі вогники. А ззаду спалахував, пульсував вогняний шлейф.

"Воно не схоже на тварину... — ця думка вразила Бориса. — Ніби... корабель... Ні, ні. Маячня!..

Загадкова істота повернулась і почала зникати з очей. Борис гарячково рвонув важелі керування.

"Не треба... небезпечно..." — ніби шепнув хтось поруч. Та Бориса охопив азарт погоні...

"Кальмар" недарма скидався на торпеду.

Відстань скорочувалась щосекунди. Все ближче сяюча маса...

Несподівано вогняний шлейф описав дугу. Борис не встиг зрозуміти, що сталося, як живе пружне місиво ринуло на судно. Яскравий спалах... тріск обшивки... Дивний болісний стогін...

Судно жбурляло, наче іграшку. Якимсь чудом Борис включив захисні щупальця. Та вони були безсилі... З передавача потягнув дим.

"Розчавить... Як горіх..." — подумав.

І враз усе скінчилося. Перестало трясти, посвітлішав ілюмінатор... Борис кинувся до нього.

Голубі росинки танули в безодні. І звивався палаючий хвіст. Ніби дражнив і кликав за собою...

І тоді щось сталося з "Кальмаром". Щось незрозуміле... Судно стрімко ринуло вниз. Само. Мов розлючений звір... Знову почувся дивний тужний звук. Ніби лопнула туга струна.

І стало ясно: насувається щось безглуздо-страшне, неминуче...

Так вир тягне на дно все, що потрапить у його спраглий, широкий зів... Мертве і живе...

Марно намагався Борис зупинити судно. Воно не слухалося.

Вниз... вниз... каменем падав, летів "Кальмар". Навздогін примарі. У безвість...

* * *

Вони чекали на нього.

Жало прожектора вдарило у дно і вихопило з темряви спочатку одну, потім ще і ще... Скляні губки... Нерухомі, загадкові, мов таємниця. І, як таємниця, доступні лише небагатьом.

Вони чекали на нього. І рушили назустріч.

...Та людина не хотіла здаватися. Доки не склепляться повіки... Хіба здаються ті, що йдуть першими?

І розгорялась вогнем остання віра... Він повернеться нагору! Туди, де блакитне небо. Де сірооке хлоп'я жде чудну скляну губку.

Повернеться... Щоб побачити на обличчі хлоп'яти широку, щасливу усмішку.